

109 Je ziel – in kleine hapjes

Wie kent niet het ‘Märchen aus uralten Zeiten’ over de Loreley, de 132 meter hoge rots bij kilometerpaal 555 langs de Rijn? De rivier is daar op z'n smalst en liefst 25 meter diep. Ze maakt ook nog een scherpe bocht en dat alles veroorzaakt een flinke stroming.

Boven op de rots woonde ooit een schoonheid, een nimf, die met haar prachtige, treurige zang schippers betoverde. De gevolgen laten zich raden, heel wat schepen zijn daar vergaan. De dichter Heinrich Heine wist ook hoe dat kwam toen hij dichtte:

“Ich glaube, die Wellen verschlingen
Am Ende Schiffer und Kahn;
Und das hat mit ihrem Singen
Die Loreley getan.“

Het is van alle tijden, mensen die zich laten meezuigen door het gezongen lied. Toen de zangeres Lori Liebermann in de tachtiger jaren van de vorige eeuw een show van Don McLean bijwoonde, kreeg ze het gevoel alsof de zanger recht in haar ziel zong. Ze schreef er een gedicht over dat voor de zangeres Roberta Flack werd bewerkt tot dé wereldhit uit 1973:

“... And there he was, this young boy,
A stranger to my eyes,
Singing my life with his words,
Strumming my pain with his fingers
Telling my whole life with his words
Killing me softly with his words.”

Wat voor het gezongen woord geldt, kan evenzeer op het gesproken woord van toepassing zijn. Churchill, in het dagelijkse leven vaak een lastige iezegrim, onder wiens buien zijn militaire adviseurs vaak te lijden hadden, veroverde met zijn op 4 juni 1940 in het Britse Lagerhuis gehouden ‘*Blood, sweat and tears*’-toespraak de harten van miljoenen luisteraars. ‘Ik ben zo door de geest van die formidabele toespraak geraakt dat ik weer een wereld van vijanden aan kan’, schreef de onderminister van Informatie Harold Nicolson in zijn dagboek. ‘Dodelijk vermoeid’ was hij, maar Churchills woorden hadden een ‘merkwaardig psychisch effect’ op hem: angst en bezorgdheid waren naar de achtergrond verdrongen door ‘woede en trots’.

Die ‘wereld van vijanden’ waarover Nicolson schreef, werd aangevoerd door Adolf Hitler, die zelf als geen ander weet had van de kracht van het gesproken woord. ‘Ik weet zeer goed, dat men de mensen veel eerder door het gesproken woord, dan door het geschrevene kan overhalen...’, schreef hij in het voorwoord van *Mein Kampf*.

Voorgaande beelden kwamen in mij op, nadenkend over de woorden van de voormalige FBI-directeur James Comey die ik had gelezen. Hij schreef in een opiniestuk in *The New York Times*: ‘Trump eet je ziel op met kleine hapjes’. Ik was stomverbaasd. Nog nooit had ik – zó helder uitgelegd – gelezen over het fenomeen dat mij al heel lang puzzelt (en waarover straks meer).

‘Er is moed voor nodig om meneer Trump te weerstaan, want hij eet je ziel op in kleine hapjes.’ ‘Weldenkende mensen zonder innerlijke kracht kunnen de compromissen niet weerstaan die nodig zijn om het naast meneer Trump te overleven en dat telt op tot

iets waar ze nooit meer van zullen herstellen.’ ‘Er is karakter nodig ‘[...] om de schade te beperken, omdat meneer Trump in kleine stukjes je ziel opeet.’

De door Trump ontslagen Comey schrijft dat zulke compromissen beginnen met ‘stil zijn als hij liegt, zowel publiek als privé. Door je stilte word je medeplichtig.’ De voormalige baas van de FBI gaat verder door te schrijven dat deze ‘privécirkel van instemming’ over gaat in ‘de publieke vertoning van je persoonlijke loyaliteit.’ Comey zegt dat je ‘steeds meer compromissen moet sluiten’. ‘Je gaat zijn taal gebruiken, prijst zijn leiderschap en je roemt de trouw aan zijn waarden. ‘En dan ben je verloren. Hij heeft je ziel opgegeten.’

Je kunt – zoals de schippers op de Rijn, zoals Churchills luisteraars – overvallen worden door woorden – gesproken of gezongen. Ze treffen je diep in je hart en je wordt meegesleurd in de golven of hervindt nieuwe levenskracht. Beide is mogelijk.

Maar wat Comey beschrijft gaat nog veel verder. Het is de langzame vergiftiging als je verkeert in de omgeving van foute mensen, als je lacht om seksistische en racistische grappen, als je vindt ‘dat die foute politicus toch wel een béetje gelijk heeft’ of welke andere smoes je ook gebruikt om je eigen gebrek aan moed te verbloemen, om jezelf te legitimeren in je zwijgen. Maar Comey heeft ervaren wat dan gebeurt: je wordt medeplichtig.

Wat mij al heel lang puzzelt is het volgende: ik als luisteraar, als kiezer, als medewerker, als burger ben er zélf voor verantwoordelijk of ik me laat beïnvloeden door de woorden en het gedrag van de ander. Bedenk: de politicus is afhankelijk van mijn stem, de cabaretier met foute grappen van het feit of ik wel of geen kaartjes koop. Als ik – in stilte – foute meningen en fout gedrag tolereer, zal het uiteindelijke resultaat zijn: ik heb mijn ziel verkocht, laten opeten. Weliswaar in kleine hapjes, maar toch.

Jij hebt vast woorden van anderen waaraan je je wél wilt overgeven, waaraan je wél schatplichtig wilt zijn. Zo staan bij mij, ook nog na dertig jaar, de woorden van onze zoon Martijn in mijn hart gebeiteld. Hij gaf, als 19-jarige, aan zijn gedichtenbundel *De Complete Chaos* het motto mee:

‘Kijk om je heen,
Zie wat er gebeurt,
Zorg dat je wakker blijft.’

Bron(nen):

* Wikipedia, trefwoord voor het verhaal: *Loreley*

* Wikipedia, trefwoord voor de tekst van Heine: *Die Loreley*

* Harry Wijnen, *Blood, sweat and tears: Churchills onwrikbare geloof in de overwinning*, blz. 167.

* Jeanette Kras berichtte over het artikel van Comey; *Trouw*, 2 mei 2019

Muziek 29 1. Uiteraard Roberta Flack met haar song [Killing me softly](#). Zit al 45 jaar in m'n hoofd en ik heb er geen last van. Komt af en toe naar boven, zoals nu.

2. Giovanni Paisillo is een onbekende Napolitaanse componist die wel veel opera's schreef. Eén aria daaruit – een 'tavatina' = een herdersdans – is zo schitterend mooi, dat ik je die graag aanbied. Cecilia Bartoli zingt [Il mio ben quando verra](#) – *Wanneer mijn geliefde komt*. Als je de eerste maten met die wonderschone melodie hoort ...ach, dat wil je niet meer missen!